

stambena problematika radnika doseljenih u Ljubljano

andrej gulič

urbanistični inštitut
sr slovenije,
ljubljan, jugoslavija

Poslijeratni razvitak Ljubljane iz upravnog u industrijsko središte utjecao je kako na promjene u značenju privredne strukture grada tako i u strukturi radne snage. S obzirom na veliku brzinu promjena u tehničkoj, tehnološkoj i organizacijskoj strukturi privrednih grana, na rast tzv. tercijarnog i kvartarnog sektora, radnoaktivno stanovništvo uže i šire okoline grada nije više kadro u potpunosti pratiti zahtjeve proizvodnje. Porastom životnog standarda i promjenama u životnom stilu, domaća radna snaga seli se u privlačnija i bolje plaćena zanimanja ostavljajući velike praznine u socijalno nepoželjnim zanimanjima, a njih onda popunjavaju radnici iz drugih republika. Iako se istraživanje pretežno bavi rješavanjem njihove stambene problematike, i koncentrirajući se na probleme njihova stanovanja u samačkim domovima i barakarskim naseljima, upozoravaju i na društveni kontekst njihova položaja u novoj sredini.

Grada prikupljena istraživanjem pokazuje da populaciju barakarskih naselja i samačkih domova čini seljački proletarijat, koji u svojoj izvornoj sredini nije vlasnik predmeta rada i proizvodnih sredstava u poljoprivrednoj proizvodnji i koji nema mogućnosti zaposlenja u domaćoj, najčešće nerazvijenoj industrijskoj proizvodnji. Preseljavanjem u razvijenije industrijske krajeve, dolazi na rub Ljubljane kao korisna radna snaga, ali i kao nepoželjno stanovništvo koje »narušava vanjski izgled grada«.

Ovaj problem ne pogađa samo radnike iz drugih republika nego i društvenu etiku, jer se, osim u svijesti užih političkih krugova, ne reflektira u svijest većine građana. Riječ je o neodgovarajućem i nedovoljnom rješavanju problema osnovnih životnih uvjeta radničke klase, koja je, bez obzira na teritorij grada Ljubljane.

primljeno siječnja 1984.

199 članci

→ Ova je tema bila obrađena u istoimenom istraživačkom radu Urbanističkog instituta SR Slovenije 1980, i dosad je najsvježija informacija o načinu i kvaliteti stanovanja i života radnika iz drugih republika u Ljubljani. Tekst sadržava osnovne misli, zapažanja i zaključke do kojih se došlo u toku rada.

1. identifikacija radnika i uzroci njihova doseljavanja u ljubljano

Ljubljana se iz bivšeg upravnog središta, u zadnja dva desetljeća razvila u jak privredni centar, koji je, uz razvijene tercijarne aktivnosti kao što su trgovina i transport, sve više označen ubrzanim industrijskim razvitkom. Uzroke za takvu ekspanziju ljubljanske privrede treba tražiti posebno u:

- (1) dobru geografskom položaju grada unutar regije i cijele republike i u razvijenim prometnim vezama sa svim jugoslavenskim republikama i susjednim državama;
- (2) postojećim proizvodnim strukturama i njihovoj proizvodnoj tradiciji;
- (3) kvantitativno i kvalitativno visokoj kvalifikacijskoj strukturi radne snage, osobito zapaženoj u visokom postotku visokokvalificiranih stručnjaka;
- (4) punoj zaposlenosti stanovništva i visokom postotku zaposlenih žena.

Ubrzani industrijski razvitak u svom poletu brzo je prevladao nabrojene prednosti i u potrazi za novom radnom snagom prešao granice grada, regije pa i republike. Nova radna snaga, uglavnom neorganizirano, počela se doseljavati iz drugih jugoslavenskih republika, osobito iz SR Bosne i Hercegovine. Taj imigracijski val i danas traje, i pored pozitivnih ekonomskih posljedica za grad (osobito nesmetani rad i razvitak industrije kao i dopunjavanje praznih radnih mjesta socijalno neprivačnih zanimanja) izaziva brojne neriješene socijalno-ekonomske probleme, među koje idu i slabo riješena stambena pitanja priseljenih.

Netko bi sada mogao postaviti pitanje: Zašto je uopće potrebno toliko naglašavati stambenu problematiku priseljenih radnika, ako je taj problem prisutan u Ljubljani već od samog početka socijalističke izgradnje i utječe na sve slojeve domaćeg stanovništva? Čemu ovo razgraničenje? Problem nije samo prividan, kao što se može nekome činiti, on je isključivo društveni problem — izrazito klasnog karaktera, koji direktno pogađa životne uvjete radničke klase, i to uglavnom njezine najniže slojeve, koji svojim fizičkim živim i minulim radom neposredno pridonose sveopćem blagostanju grada i šireg društva. »Radna snaga« doseljava se uglavnom iz manje razvijenih krajeva naše zemlje, sa željom da poboljša svoj ekonomsko-socijalni položaj. Osnovni su motivi doseljenika, dakle, ekonomske prirode: pomanjkanje radnih mjesta u zavičaju, želja za većom zaradom i boljim životnim uvjetima, želja za promjenom nabolje i mogućnošću školovanja, itd. Većina dolazi u Ljubljano kaneći ostati samo nekoliko godina i poslije se s ušteđevinom, radnim iskustvom i stručnom kvalifikacijom vratiti u domaći kraj, koji se isto tako razvija i kojemu će u bližoj budućnosti biti potrebna radna snaga. Pridošlice su uglavnom mlađi ljudi s niskom kvalifikacijom i bez prijeko potrebnog radnog iskustva u modernoj industrijskoj proizvodnji, koji zbog mnogobrojnosti članova obitelji napuštaju ruralnu sredinu, i tragajući za urbanim načinom života, odlaze u grad.

Radne organizacije, pogotovu one u neposrednoj proizvodnji i one koje se bave izgrađivanjem i održavanjem gradske infrastrukture, rado primaju novu nekvalificiranu radnu snagu, jer se Ljubljano već odavno više ne zanimaju za takva **socijalna nepoželjna** radna zanimanja iako su ona, s druge strane, nužna za normalno funkcioniranje grada. Veliki dio industrije uza svu svoju ekspanziju tehnološki je zastario, tako da je za pošljavanje tih radnika osnovna pretpostavka za njezin uspješan rad i razvitak.

Kao što pridošlice vrlo brzo rješavaju osnovni problem svog dolaska u Ljubljano — stupanje u radni odnos, tako se, na drugoj strani, pojavljuju velike teškoće u pronalaženju stalnog boravišta, jer su obično prijave o privremenom boravku samo formalne. Zbog toga se oni koji dobiju postelju u samačkom domu nalaze u dosta privilegiranom položaju jer mogu zadovoljiti bar neke od svojih osnovnih potreba — spavanje, a ponegdje i hranu u domskim restoranima. Za one koji nisu sebi osigurali postelju u samačkom domu, jednom započeto lutanje po gradu za podstanarskom sobom rijetko se kada uspješno završi, jer vlasnici stanova nerado uzimaju podstanare koji ne govore slovenski. Kad se i uspiju smjestiti, zajedno sa svojim »cimerima« u nekakvoj bijednoj sobi bivaju uvelike iskorištavani.

U početku dok su ti radnici sami, njihov stambeni problem nije tako akutan, kao kad stvore obitelj ili je dovedu iz domaćeg kraja. U samačkim domovima radnih organizacija postelje su namijenjene isključivo za zaposlenim radnicima a ne članovima njihovih obitelji. Radne organizacije nemaju slobodnih prolaznih stanova koji bi bili prva pomoć u fazi prilagođavanja novодоšlih obitelji u novu okolinu. Tako su i podstanarski stanovi, zbog diskriminacijskih stavova njihovih vlasnika i zbog astronomskih cijena, gotovo potpuno nedostupni obiteljima mladih radnika iz drugih republika.

Kada s vremenom uvide da svoje ljudske potrebe, interese i želje ne mogu realizirati u skladu sa svojim zamislama i snovima, put ih polako dovede do jednog realnog rješenja njihova stambenog problema — barake, provizorija, štale, kokošinjca, itd. u većim barakarskim naseljima na rubu grada, a ponekad i u skrivenim dvorištima. Kako uglavnom žive na rubu grada, skriveni od pogleda šire javnosti, oni se i ne pojavljuju kao problem u moralno-etičkoj svijesti domaćih ljudi. Tek kada dugo nagomilavane napetosti i frustracije došljaka, za koje smo tako malo učinili, nekontrolirano izbiju pred domaćim stanovništvom, izazovu njihov otvoren otpor, koji često odjekuje i međunacionalnim nesporazumima.

Problem se još više zaoštrava jer se ovdje ne radi o eventualno depriviranim slojevima, skitnicama i protuhama koji su oblik stanovanja izabrali u skladu sa svojim načinom života i mišljenja, nego se ponajviše radi o zaposlenim radnicima, punopravnim članovima društva, koji su uključeni u samoupravni politički proces u okviru radnih organizacija i koji stvaraju dohodak, koji se, između ostalog, koristi za rješavanje stambenih pitanja naših građana.

2. metodološki pristup problemu

U istraživačkom radu o stambenoj problematici radnika iz drugih republika ograničili smo se na probleme barakarskih naselja i samačkih domova, i to uglavnom zbog:

- (1) njihove vizualne izloženosti,
- (2) velikog broja ljudi koji u njima stanuju,
- (3) lakšeg mjerenja i dostupnosti nosilaca informacija,
- (4) velikog publiciteta što im ga daju javna informacijska sredstva.

Gradu za istraživanje sakupili smo na dva načina od četiri informatora i to:

- (A) pismenim nestandardiziranim upitnikom što smo ga poslali u devet građevinskih radnih organizacija, koje imaju svoje sjedište ili predstavništvo u Ljubljani:

- (B) pismenim nestandardiziranim upitnikom što smo ga poslali centrima za socijalni rad svih pet ljubljanskih općina;
- (C) otkrivenim promatranjem (snimanjem) i razgovorom sa stanovnicima samačkih domova na osnovi otvorenog upitnika;
- (D) otkrivenim promatranjem (snimanjem) i razgovorom sa stanovnicima barakarskih naselja na osnovi otvorenog upitnika.

Uzroci koji su utjecali na našu odluku da podatke tražimo od navedenih informatora jesu slijedeći:

- (1) Građevinske radne organizacije izabrali smo zbog toga što je u njima zaposlen najveći broj radnika iz drugih republika. Upitnikom smo, osim osnovnih podataka koji obilježavaju položaj radnika, željeli saznati službene stavove i mišljenja odgovornih osoba u radnim organizacijama da bi ih poslije mogli uspoređivati s odgovorima ugroženih radnika.
- (2) Zbog mnogostrukih socijalnih problema, koje su posljedica nesređenog života u barakarskim naseljima obratili smo se centrima za socijalni rad ljubljanskih općina. Njihovi radnici mogu najdirektnije pomoći u efikasnom rješavanju nekih problema i bržem uključivanju tih ljudi u novu okolinu.
- (3) Promatranja i razgovori sa stanarima samačkih domova bili su važan izvor informacija, jer smo se tako neposredno suočili s njihovom stambenom ali širom životnom okolinom i načinom njihova življenja.
- (4) Stanovnike barakarskih naselja analizirali smo zbog njihova »devijantnog« boravišta, koje umnogome uvjetuje i stvara nove lokalne kulturne uzorke.

3. rezultati istraživanja

Rezultati nabrojanih metodološko-istraživačkih postupaka pokazali su slijedeće:

- (A) U istraživanim **građevinskim radnim organizacijama** zaposleno je **62,5%** radnika iz drugih republika. Gotovo u cjelini to je populacija **muške radne snage (96,7%)**, i to **radnika u neposrednoj proizvodnji (97,9%) s niskom kvalifikacijskom strukturom (52,9%)**. To su uglavnom **mladi radnici (66,3% mlađi od 30 godina)**, u **stalnom radnom odnosu (97,3%)**. Većinom su došli iz Bosne i Hercegovine (**67,5%** a dijelom i iz Hrvatske (**24,1%**). U anketiranim radnim organizacijama zaposleni su kraće vrijeme (**62%** manje od tri godine). Iz svega se može zaključiti da **opstanak građevinskih radnih organizacija direktno zavisi od broja zaposlenih radnika iz drugih republika, koji rade u neposrednoj proizvodnji.**

Dakle, osim činjenice što su ti radnici došli u SR Sloveniju da bi poravnali svoj socioekonomski položaj, jak je i interes radnih organizacija koje bez njih ne bi mogle uspješno poslovati. Međutim, građevinske radne organizacije nisu u praksi puno uradile da bi tu »radnu snagu« trajnije zadržale. To se ponajprije odražava u nesvrshodnom rješavanju njihove stambene problematike, pogotovu onih oženjenih, kojima su vrata samačkih domova zatvorena. Građevinske radne organizacije očito su svjesne koliko riješeni stambeni problem utječe na produktivnost radnika, ali istovremeno griješe misleći da je za to dovoljno regeneriranje gole fizičke radne sposobnosti. Radnik ne može

biti stroj koji se upotrebljava za proizvodnju. Tek zadovoljavanje svih njegovih cjelovitih ljudskih potreba može utjecati i na povišenje njegova radnog učinka.

- (B) Iz sakupljenih odgovora može se vidjeti da se **centri za socijalni rad** ne bave neposredno stambenom problematikom radnika iz drugih republika, nego rješavanje tog problema prepuštaju OUR-ima i mjesnim zajednicama. U svojim arhivima nemaju čak ni osnovne podatke o tim ljudima koji žive u neljudskim nastambama na rubu grada. Podatke o socijalnim problemima imaju samo od onih radnika koji su im se obratili za pomoć, tako da velika većina ostaje i dalje nepoznata i neobrađena u referadama socijalne službe.

Iako ti centri surađuju s organizacijama udruženog rada, samoupravnim stambenim zajednicama, mjesnim zajednicama i općinama efikasnost njihova rada dosta je problematična jer svojim opisima, informacijama i preporukama ne obvezuju spomenute institucije, za čije je organe karakterističan birokratski pristup. Bez obzira na gore rečeno, centri sa svojim kadrovima mogu puno pomoći bržem prilagođavanju radnika iz drugih republika baš svojim neposrednim kontaktom, savjetima, financijskom pomoći. Tako se radnici iz drugih republika ne bi osjećali posve odgurnuti od šire društvene zajednice, a povećao bi se i njihov dosad minimalni osjećaj sigurnosti.

- (C) Prije dolaska u Ljubljano radnici (kao što sami kažu) nisu mnogo razmišljali o eventualnim posljedicama svoga novog života u gradskoj sredini. Njihova osnovna motivacija u prvoj fazi doseljavanja bila je posao i osobni dohodak koji bi im osigurao financijsku i osobnu nezavisnost (moramo znati da ti radnici dolaze uglavnom iz ruralne sredine za koju je još uvijek značajna visoka patrijarhalnost odnosa i konzervativnost). Rješavanjem stambenog pitanja u okviru dobivanja prava za upotrebu postelje u **samočkom domu** bilo je u prvoj fazi zadovoljivo i neproblematično, jer su radnici bili naviknuti na život u zajednicama još od djetinjstva. Iako su se preselili u Ljubljanu da u njoj ostanu neko vrijeme kako bi stekli odgovarajuću kvalifikaciju, radno iskustvo i nešto uštedevine, u najvećem broju primjera njihovo se boravljenje produžilo do deset godina pa i više.

Zbog toga što se postavljeni ciljevi nisu ispunjavali prema njihovim očekivanjima, zbog nesumnjivo velikog utjecaja nove kulturne sredine sa relativno visokim standardom, zbog prijelaza u zreliju životnu dob u kojoj se razvijaju ozbiljnija životna shvaćanja i želje za obiteljskim životom, postelja u samačkom domu počela je gubiti od svoje početne vrijednosti.

Pri opisivanju svoje stambene sredine radnici su najprije nabrojali ograničenja koja dan za danom osjećaju u potiskivanju svoje ljudske individualnosti, i sankcije u slučaju da se ne pridržavaju utvrđenog »kućnog reda«.

Ta ograničenja, između ostalog, vide se u:

- (1) nemogućnosti da sami biraju »svog« sustanara, odnosno »sobnog korisnika postelje«,
- (2) zabrani da ih posjećuje partner suprotnog spola,
- (3) zabrani da po vlastitom ukusu uredi sobe, koje tako postaju »dehumanizirani prostori«,
- (4) zabrani da kuhaju ili spremaju jelo u sobama.

Nepridržavanje gore spomenutih zabrana, koje najjače pogađaju radnike iz drugih republika, najčešće prouzrokuje otpuštanje iz samačkog doma.

Jedinu pozitivnu stranu stanovanja u samačkom domu, koja je u krajnjoj liniji prevladavajuća, vide u relativnoj jeftinoći postelje prema ostalim mogućim oblicima rješavanja stambenog pitanja, kao što je npr. podstanarski stan.

Iako se u novije vrijeme pokušavaju graditi samački domovi koji bi bar djelomice ublažili otuđenost stanara od njihova stambenog prostora, ipak je samim povećanjem površine zajedničkih prostora, u čijem je središtu još uvijek TV, malo učinjeno.

Tokom istraživanja opazili smo dvije anomalije, koje nam se čine dosta važne ako ne i glavne. To su:

(1) da su radnici iz drugih republika, iako su se pitanja uglavnom odnosila na rješavanje njihova stambenog problema, najveću pažnju davali **problemima na radnom mjestu**, posebno pojavama nejednakosti i eksploatacije i

(2) **problemima nacionalno obojene diskriminacije** od strane domaćina.

To nas mora upozoriti na činjenicu da bi možda bilo opravdanije i društveno korisnije istraživati dublje strukturalne nejednakosti na relaciji radnici iz drugih republika — domaćini, radnici iz drugih republika — slovenski radnici, **radnička klasa — birokracija**.

- (D) Za razliku od stanara samačkih domova, koji su uglavnom neoženjeni, imamo na primjeru **barakarskih naselja** uglavnom oženjene radnike, koji su se zajedno s obiteljima doselili u Ljubljano. Obično su i muž i žena zaposleni, i to u neposrednim proizvodnim aktivnostima, gdje rade u socijalno nepoželjnim zanimanjima. U najvećem broju slučajeva to je nekvalificirana radna snaga, s niskim osobnim dohodcima, porijeklom iz ruralnih sredina, odakle je prenijela specifične ruralne kulturne uzorke ponašanja, koje s velikim teškoćama usklađuje sa za njih novim urbanim društvenim normama. A to se najviše odražava u načinu stanovanja.

Ipak, ti su se ljudi, bez obzira na slabije početne preduvjete kao što su primjerice: niska radna kultura, nedostatak radnog iskustva i nepoznavanje jezika, brzo uključili u radne odnose i samoupravni društveni život na radnom mjestu. Zato je još razumljiviji njihov osjećaj manje vrijednosti kojemu pridonosi život u socijalno depriviranim sredinama i mala angažiranost šire društvene zajednice.

Zbog:

(1) još uvijek slabe uključenosti u novu društvenu sredinu, koja se odražava u niskom stupnju socijalizacije i akulturacije;

(2) slabe informiranosti o svim potencijalnim mogućnostima za rješavanje njihove stambene problematike; koja je i posljedica nepoznavanja slovenskog jezika,

(3) niskih osobnih dohodaka,

(4) socijalne sigurnosti koju osjećaju u krugu sebi jednakih, radnici iz drugih republika koji su se privremeno preselili u Ljubljano žive u barakama po deset godina i više.

Populaciju barakarskih naselja čini glavninom seljački proletarijat, koji ni u svojoj izvornoj sredini nije bio vlasnik predmeta rada i proizvodnih sredstava u okviru poljoprivredne proizvodnje i istovremeno nije imao mogućnost zaposlenja u najčešće nerazvijenoj industrijskoj proizvodnji. Osuđen na preseljavanje u razvijenije industrijske krajeve, dolazi i na rub Ljubljane, kao za grad korisna radna snaga, ali istovremeno suvišno i nepoželjno stanovništvo koje »narušava vanjski izgled grada«.

Stanovnici barakarskih naselja svjesni su te ambivalentnosti jer svakodnevno osjećaju diskriminaciju od strane domaćina. Izlaz iz te situacije, a zbog nedostatka finansijskih sredstava, vide u dodjeljivanju stanova solidarnosti koji bi ih bar na prvi pogled izjednačili s domaćim stanovništvom.

4. sinteza i prijedlozi mogućih rješenja

Predmet našeg proučavanja bio je dakle problem koji ne pogađa samo radnike iz drugih republika nego je i širi društveni problem. U biti to je problem neodgovarajućeg i nedovoljnog rješavanja problema osnovnih životnih uvjeta jednog dijela radničke klase, koja, bez obzira na vremensku perspektivu, radi na području Ljubljane.

Uzroci koji su perpetuirali proučavanu problematiku i koji su globalnog strategijskog značaja odražavaju se:

- (1) u poznatim (ali još neriješenim) problemima necjelovitog urbano-industrijskog razvitka na razini republika, regija i gradova. To se još posebno odražava u pretjeranoj centralizaciji i koncentraciji aktivnosti i stanovništva u okviru gradskih zajednica, koje izazivaju vakuum zone bez potrebne industrijske infrastrukture i koje, u konačnoj fazi, prisiljavaju ljude na preseljavanje u područja s deficitom radne snage;
- (2) u neodgovarajućoj stambenoj politici koja nije slijedila nagli tempo industrijalizacije i urbanizacije i koja je stvorila ogromne stambene deficite, koji su unaprijed pogodili doseljenu populaciju;
- (3) u jakom i razgranatom utjecaju ekonomsko-tržišnih zakona, koji su od stambene privrede stvorili profitno usmjerenu privrednu granu, kojoj je stan konjunktorna potrošna roba i prometna vrijednost, a u drugom je planu činjenica da je važan preduvjet za zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba;
- (4) u, povijesno gledano, nejednakom pristupu rješavanju stambene problematike radnih ljudi. Tako je u početnom, poslijeratnom razdoblju stan promatran kao dio zajedničke potrošnje, što je utjecalo na veliki udio društvenih stanova, što su ih između sebe podijelili privilegirani društveni slojevi, s jačom finansijskom bazom. Danas kada su potrebe spomenutih društvenih slojeva uglavnom podmirene, stan opet postaje dio osobne potrošnje i tako direktno pogađa niže društvene slojeve, osobito radničku klasu, koja se zbog relativno niskih dohoda ne može samofinancirati pri kupnji stambenih objekata.

Radnici iz drugih republika još su u slabijem položaju jer svojim preseljenjem i zaposlenjem u Ljubljani automatski prouzrokuju socijalnu mobilnost domaćih radnika »naviše«. Domaći radnici tako napuštaju rad u neposrednom proizvodnom procesu i zauzimaju upravljačko-nadzorne položaje, koji se od vodećeg tehnobirokratskog sloja bo-

lje vrednuju i u povezanosti s tim bolje nagrađuju i bržim rješavanjem njihova stambenog problema.

Osnovni društveno-organizacijski nedostaci, koje smo opazili tokom istraživanja tog društvenog fenomena jesu slijedeći:

- (1) Pri udruživanju rada s radnikom iz drugih republika radne se organizacije zadovoljavaju samo formalnim dokazom — potvrdom o stalnom boravku, koju moraju tom prilikom predložiti. U glavnini primjera ta je prijava fiktivna, pa ako radna organizacija nema svoj samački dom ili slobodnu postelju u njemu, radnik se zapravo nađe na ulici.
- (2) Baš ta nebriga prilikom primanja radnika iz drugih republika u novu radnu organizaciju i dalje se nastavlja uz istovremeno totalnu neinformiranost i nezanimanje za to gdje i kako radnik sam ili sa svojom obitelji živi.
- (3) Radne organizacije obično misle da su puno učinile za radnike iz drugih republika ako su im osigurale postelju u jednom od svojih samačkih domova, radničkom naselju na gradilištu ili u provizorijumu. Iako se među vodećim strukturama polako probija mišljenje da tim radnicima treba osigurati nešto više od same postelje, u praksi još uvijek otkrivamo uske interese nekih radnih organizacija, koji skupe investicije u samačke domove gledaju samo kroz prizmu radnikove efikasnosti u proizvodnom procesu.
- (4) Društveno-političke organizacije (SSOS, SK, SS) još uvijek preblago djeluju u tom smjeru, što još više utječe na uvjerenje radnika iz drugih republika da osim njihova rada nikome nisu potrebni.
- (5) Društveno-političke organizacije u mjesnim zajednicama i općinama, posebno organizacije SS, previše se pasivno odnose prema stambenoj problematici radnika iz drugih republika, još uvijek vođeni zastarjelim mišljenjem da je njihovo radno područje u sferi proizvodnje a ne i stanovanja.

Uzroke za istraživani problem ne smijemo tražiti samo u nekim ambivalentnostima našeg društveno-političkog sistema i u njegovim institucionalnim predstavnicima. Postoje i uzroci koji, iako su kulturno uvjetovani i u manjini, neposredno izviru od samih radnika iz drugih republika. Primjerice:

- (1) nejedinstveno i »neodgovarajuće« vrednovanje osnovnih životnih potreba (stanovanje), koje još najviše dolazi do izražaja u kupnji nekih dobara kao što su npr. skupi automobil, luksuzna odjeća kojom se stanovnici barakarskih naselja i stanari samačkih domova pokušavaju izjednačiti s domaćinima. Ovakvo iscrpljivanje financijskih mogućnosti radnika iz drugih republika da zadovolje svoje novonastale (trenutno bismo mogli reći vještačke) potrebe još više otežava i konzervira njihov primarni stambeni problem;
- (2) ustrajanje u tim depriviranim društvenim sredinama (ovdje osobito mislimo na barakarska naselja) zbog jeftinoće stanovanja i pasivno čekanje »milostinje« i šire društvene pomoći;
- (3) snažna pripadnost i povezanost sa svojim etničkim skupinama koja povećava sigurnost njezinih članova iznutra nasuprot šire, a »neljubazne« društvene zajednice, i tako destimulativno utječe na odseljavanje ljudi iz barakarskih naselja u npr. nove stanove solidarnosti;
- (4) moralna izopačenost nekih bivših stanovnika barakarskih naselja koji su iskorištavali stanove što su ih dobili na osnovi društvene solidarnosti iznaimliuuići ih podstanarima za zelenaške stanarine.

Za brže savladavanje prije spomenutih uzroka koji stvaraju danu situaciju bilo bi potrebno:

- (1) još jedanput sadržajno proučiti, vodeći računa o široj društvenoj koristi, je li svrsishodno financirati i graditi privredne objekte u krajevima gdje postoji suficit radne snage i koliko-toliko odgovarajuće rješenje stambeno pitanje, s izgrađenom prometnom mrežom, ili suprotno, i dalje graditi privredne objekte u krajevima s razvijenom infrastrukturom i proizvodnom tradicijom, ali istovremeno s rizikom zaoštavanja stambenog pitanja;
- (2) da radne organizacije u svojim srednjoročnim i dugoročnim planovima svrsishodnije i potanje odrede svoje buduće potrebe po kvaliteti i kvantiteti nove radne snage, za koju bi se već unaprijed napravio plan potencijalnog rješavanja njihova stambenog pitanja;
- (3) uvažavajući u početku snažnu prisutnost ruralnih običaja stanovanja radnika iz drugih republika i njihovu slabu uključenost u institucije samačkih domova, urediti i bar minimalno komunalno opremiti zemljišta u blizini grada, gdje bi radnici mogli, zajedno sa svojim obiteljima, jeftinim montažnim elementima u kratkom vremenu sebi postaviti odgovarajući stambeni objekt. Montažni objekti, koje bi mogli sagraditi budući stanari sami, predstavljali bi **samo privremeno rješenje** u fazi adaptiranja na novu društvenu sredinu. Važnu ulogu pri tome mogli bi imati prijemni informacijski centri, koji bi budućim stanicarima nudili sveobuhvatnu, a osobito informacijsku pomoć u vidu raznih savjeta i uputa;
- (4) promijeniti i humanizirati pravilnike kućnih redova i smanjiti kompetencije upravnika samačkih domova, koji bi morali upravljati samo domskim inventarom a ne i njegovim stanicarima;
- (5) prekinuti gradnju novih samačkih domova s kapacitetom od preko 800 ljudi, koji su sličniji silosima nego stambenim kućama, i koji će u bliskoj budućnosti baš zbog svoje sirove jednostavnosti i upotrebljenih građevinskih elemenata postati nepotrebne enklave u prostoru;
- (6) vratiti stanu društveni karakter da ne bi vlasništvo nad praznim stanicarima, kao nosiocima prometne vrijednosti, i dalje razvijalo i zaoštavalo stambeno pitanje;
- (7) definirati kriterije po kojima bi se stanovi dijelili samo onima kojima su stvarno potrebni za život, a ne kao unosna investicijska roba. Među te kriterije možda bi se moglo uključiti slijedeće:
 - a) stambena situacija radnika mora biti prvi i osnovni kriterij pri dodjeli prava na upotrebu društvenog stana, pogotovu kad radnik nema nikakav stan;
 - b) dosadašnje vrednovanje radnika samo kroz prizmu njegove formalne kvalifikacije treba promijeniti i više uvažavati njihov neposredni radni učinak izražen u stvarnom dohotku;
 - c) uvažavati cjelokupan radni staž zaposlenog radnika i
 - d) broj članova obitelji.
- (8) proučiti mogućnosti industrijske proizvodnje jeftinijih stanova;
- (9) izraditi kriterije za beneficirano plaćanje stanicarima.

Andrej Gulič:

Housing Problems of Migrant Workers in Ljubljana

Summary

Ljubljana's post-war development from an administrative into an industrial centre has resulted in changes both in the city's economic structure, and in the structure of its labour. Because changes in the technical, technological and organizational structure of branches of the economy, and the growth of the so-called tertiary and quaternary sectors took place so quickly, the work-active population from the more limited and wider city environment is no longer capable of completely satisfying the demands of production. The increase in standard of living and changes in life style made the local work force move into more attractive and better paid jobs. This left a great void in socially undesirable occupations, which was filled by workers from other republics. Although this research project is chiefly concerned with solving their housing problems and concentrates on the problems of living in bachelor hotels and cabin settlements, it also shows the social context of their position in their new environment.

Research data shows that the population of cabin settlements and bachelor hotels belongs to the peasant proletariat, i.e. that they do not own any land or agricultural means of production in their original environment, nor can they find a job in its usually undeveloped industrial production. Moving into more developed industrial regions they reach the outskirts of Ljubljana as useful labour, but also as undesirable citizens who »mar the outside appearance of the town«.

This problem does not concern only the workers from other republics. It is also a problem of social ethics, because except in more limited political circles, it is not reflected in the consciousness of most of the population. And it is a fact that part of the working

Квартирный вопрос рабочих прибывших в Любляну

Резюме

Быстрый рост города Любляны в послевоенный период, который из административного центра превращается в крупный промышленный центр, вызвал ряд изменений в значении экономической структуры города а также и в структуре рабочей силы. В результате быстрых изменений в технической, технологической и организационной структуре отраслей хозяйства, роста т. наз. третичного и четвертичного секторов, трудоспособное население проживающее в пригородных районах и более отдаленной окрестности, не в состоянии полностью удовлетворит, требования производства. Наряду с ростом жизненного уровня и изменениями в стиле жизни, местная рабочая сила стремится получить более привлекательные занятия обеспечивающие хороший заработок, оставляя за собой значительные пробелы в отношении социально непривлекательных профессий производством охвачены жилищно-бытовые из других республик. Хотя исследованием охвачены жилищно-бытовые проблемы и решения этих проблем, исследования сосредоточены в первую очередь на проблемы проживания в домах для холостых мужчин и в бараках в временно построенных поселениях подчеркивая общественный контекст положения рабочих в новой среде.

Результаты исследования показали, что в состав населения проживающего в барачных поселениях временного типа и в домах для холостых мужчин главным образом входит крестьянский пролетариат, который в своей исходной среде не является собственником предмета труда и средств производства в рамках сельскохозяйственного производства, не имеющий возможности получить работу в местном, чаще всего неразвитом промышленном производстве.

Принужденный переселяясь в более развитые индустриальные районы приходит до самой окраины Любляны, в качестве полезной для города рабочей силы; однако его присутствие в городе оценивается нежелательным и »нарушает внешний вид города«.

Настоящими проблемами затронуты не только рабочие из других

class that has, regardless of for how long, associated its labour on the territory of the city of Ljubljana, does not have satisfactory conditions of living. ●

республик но и общественная этика, так как, за исключением более узкого политического круга не отражаются в сознательности большей части граждан. Речь идет о весьма неблагоприятных основных жизненных условиях рабочего класса и отсутствие мероприятий для решения возникшей проблематики, несмотря на факт, что именно этим рабочим классом во временной перспективе, объединен труд в районе города Любляны. ●